

JAKUB DOLATOWSKI

Odmiany ogrodowe jaśminowców uprawiane w Polsce*

Abstract

Dolatowski J. 1986. Cultivars of Mock Orange cultivated in Poland. *Arbor. Kórnickie* 31 39 - 62.

The majority of mock oranges (*Philadelphus*) presently cultivated in Poland are described. A key has been prepared for identification of all described cultivars and the descriptions included also those likely to be under cultivation in our country. The descriptions give detailed information on the habit, morphology, phenology and use of the plants. The utility of individual cultivars has been evaluated according to a 5-point scale. All cultivars obtained in Kórnik and introduced into cultivation 15 years ago have been evaluated and discussed.

Additional key words: ornamental shrubs, *Philadelphus* L.

Address: J. Dolatowski, Institute of Dendrology, 62-035 Kórnik, Poland.

WSTĘP

W polskiej literaturze dendrologicznej brak szerszego opracowania uprawianych obecnie w kraju odmian ogrodowych jaśminowców, poza artykułem Bugały (1970), który omawia wyłącznie kultywary wyhodowane w Arboretum Kórnickim. Poniższa praca ma na celu omówienie i ocenę tych odmian ogrodowych, które są aktualnie mnożone i stosowane na terenach zielonych w Polsce.

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat, w czasach powszechnego stosowania odmian wyhodowanych w szkółkach Lemoine'a, ukazało się kilka prac na temat gatunków i odmian ogrodowych z rodzaju *Philadelphus*. Zasadnicze znaczenie ma monograficzne opracowanie Hu (1954 - 56). Pozwala ono porównać odmiany ogrodowe z gatunkami wyjściowymi i gatunkami o cechach zbliżonych do cech kultywarów. W wielu przypadkach Hu prostuje błędne poglądy dotyczące pochodzenia lub przynależności kultywarów do poszczególnych grup, z drugiej jednak strony autorka opiera się przy omawianiu kultywarów nie znanych w Ameryce Północnej na często skąpych i niespójnych opisach.

* Praca wykonana w ramach problemu MR II/16, koordynowanego przez Instytut Dendrologii PAN w Kórniku.

Najobszerniejsze zestawienie odmian ogrodowych znajdujemy u Krüssmanna (1977), który w znacznej mierze oparł się na pracy Hu. Poza tym Anonim (1957), Eitel (1954), Hieke (1984), Sandved (1971), Wright (1980) i Wyman (1965) omówili i ocenili kultywary uprawiane w poszczególnych krajach. Bjerkestrand (1969) podjął próbę selekcji klonów *P. coronarius* L. uprawianych w Norwegii. Znaczenie tego rodzaju selekcji będzie rosło, tym bardziej, że wyczerpały się możliwości otrzymywania nowych kultywarów, które różniłyby się istotnie od już uprawianych, z wyjątkiem prac hodowlanych nad bardzo ozdobnymi, ale wrażliwymi na mrozy odmianami o kwiatach z ciemno zabarwioną nasadą płatków (Eitel, 1954).

Historię hodowli w obrębie rodzaju *Philadelphus* przedstawili m.in. Bugała (1970), Hu (1956), Janaki Ammal (1951) i Wyman (1965). Dokładne pochodzenie kultywarów znamy jednak zaledwie w kilkunastu przypadkach, co znacznie utrudnia pracę nad uporządkowaniem bardzo licznej grupy odmian jaśminowców. Znamy natomiast pochodzenie niektórych niedawno wyhodowanych kultywarów. Formami wyjściowymi odmian radzieckich otrzymanych przez Vechova są na przykład *P. caucasicus* Koehne 'Aureus', 'Albâtre', 'Avalanche', 'Bouquet Blanc' i 'Glacier' (Kapranova, Lukina, 1972). Kanadyjski program hodowlany miał na celu otrzymanie krzewów odpornych na mróz, charakteryzujących się określonymi cechami morfologicznymi, których dziedziczenie badano w czasie prowadzonych prac (Sampson, 1965; Svejda, 1979).

OMÓWIENIE UPRAWIANYCH W POLSCE KULTYWARÓW

Pierwsze w Polsce odmiany ogrodowe jaśminowców sadił na początku XIX wieku w Niedźwiedziu Stanisław Wodzicki. Były to oczywiście odmiany *P. coronarius* L. — już przed rokiem 1818 rosła w Niedźwiedziu odmiana 'Duplex', a w latach 1824 - 32 posadzono w tej kolekcji dwie dalsze, 'Variegatus' i 'Zeyheri' (Wodzicki, 1818; 1833). Następne kultywary sprowadził do kraju Augustyn Denizot w latach 1874 - 85, były to 'Deutziflorus', 'Keteleerii' i 'Primuliflorus' (Denizot, 1874 - 85). Na początku XX wieku w szkółkach w Podzamczu uprawiano *P. × pendulifolius* Carr. (Cennik, 1904). Wszystkie wyżej wymienione kultywary nie są już zapewne uprawiane w kraju. Sprowadzenie na przełomie XIX i XX wieku szeregu odmian hodowli Lemoine'a jest zasługą zakładu ogrodniczego Hoserów. W okresie międzywojennym nowe odmiany ogrodowe sprowadzały i rozpowszechniały w Polsce przede wszystkim szkoły Kórnickich i Kurowskich z Sieradza.

Duża łatwość krzyżowania i wysoka samosterylność (Pochlaks, Zamelis, 1939; Zamelis, 1942) sprawiły, że bardzo szybko, krzyżując m.in. gatunki Starego i Nowego Świata, otrzymano dużą liczbę form ogrodowych, które są często do siebie bardzo podobne. Głównym problemem związanym z kultywarami jaśminowców jest więc ich oznaczanie, tym bardziej, że nie następują trudności ich nieduże i zbliżone wymagania uprawowe.

Zasadniczym celem pracy jest podanie klucza do uprawianych w Polsce kultywarów i krytyczne opracowanie opisów. W kluczu uwzględniłem tylko te kultywary, które udało mi się odnaleźć i w sposób pewny określić, przy czym opierałem się

głównie na krzewach rosnących w arboretach w Kórniku i Rogowie oraz w szkółkach w Broniszach, Kociałkowej Górcie i Żbikowie. Innych odmian, choć były z pewnością uprawiane w kraju, nie mogłem włączyć do klucza opierając się tylko na opisach zaczerpniętych z różnych źródeł, ponieważ opisy są często fragmentaryczne lub błędne. Niektóre z tych pominiętych w kluczu odmian umieściłem w części opisowej, w punkcie podającym kultywary podobne do omawianego.

Zrezygnowałem z podawania przynależności kultywarów do poszczególnych grup (*P. × cymosus* Rehd., *P. × lemoinei* Lem., *P. × purpureo-maculatus* Lem., *P. × polyanthus* Rehd. i *P. × virginalis* Rehd.), na czym opierają się Hu (1956) i Krüssmann (1977), którzy najpierw podają klucz do oznaczania grup, a w opisach kultywarów stosują odpowiednią nazwę grupy. W ten jednak sposób trudno jest niektóre z odmian ogrodowych oznaczyć i omówić, wymienione bowiem wyżej grupy nie stanowią ani spójnych kompleksów kultywarów o wyraźnie określonych, odrębnych cechach ani nie są grupami zawierającymi odmiany o wspólnym, znanym pochodzeniu mieszańcowym. Nie powinniśmy m.in. stosować nazwy *P. × virginalis* Rehd. dla całej grupy odmian wyhodowanych w Arboretum Kórnickim; są one siewkami *P. × virginalis* Rehd. powstałymi w wyniku swobodnego zapylenia i w większości przypadków nie wykazują cech *P. × virginalis* Rehd.

Ilustracje stanowią istotną część pracy i cechy, które łatwo można odczytać z rysunków, pominąłem w opisach. Rysunki liści (ryc. 4) przedstawiają największe liście z pędów kwiatostanowych. Słupki, dna kwiatowe i kielichy (ryc. 3) są przedstawione schematycznie i w związku z tym owłosienie dna kwiatowego i nasady słupka jest na rysunku silniejsze niż w rzeczywistości. Średnice kwiatów podane w opisach odnoszą się zawsze do kwiatów o płasko rozpostartych płatkach, nawet w przypadku kultywarów, które nie mają kwiatów płaskich.

Stopień wypełnienia kwiatów prątniczkami jest cechą zmienną, różnią się nie tylko poszczególne krzewy danej odmiany między sobą, ale i kwiaty na jednym krzewie. Przykładem może być 'Innocence', kultywar opisywany jako półpełny, u którego obserwowałem wyłącznie kwiaty pojedyncze, bez prątniczek. Bardzo zmienna pod tym względem jest grupa odmian o słabo wypełnionych kwiatkach ('Albâtre', 'Bouquet Blanc', 'Justynka', 'Karolinka', 'Świtezianka').

Owłosienie płatków korony jest cechą zarówno trudną do badania, jak i niestałą, na przykład u odmiany 'Alabaster'. Hu (1956) i Krüssmann (1977) piszą o owłosieniu płatków tylko w odniesieniu do *P. × falconeri* Sarg. i 'Bicolore', tymczasem płatki takie znajdowałem w kwiatkach odmian 'Enchantment', 'Girandole', 'Schneesturm', 'Minnesota Snowflake', 'Virginal', a z kultywarów kórnickich u 'Apollo'. W opisach pominąłem i inne niestałe cechy, takie jak kolor dwuletnich pędów czy szybkość łuszczenia się kory, a także cechy o niewielkim znaczeniu w przypadku opisywania odmian ogrodowych, dotyczące morfologii owoców i nasion. W grupie opracowywanych kultywarów można oczywiście wymienić takie, których dwuletnie gałązki są pokryte ciemnobrązową, silnie łuszczącą się korą ('Bicolore', 'Innocence', *P. × falconeri* Sarg.) i inne, o dwuletnich pędach szarobrązowych, ze słabo łuszczącą się korą ('Conquête', 'Enchantment', 'Minnesota Snowflake'), ale w przypadku wielu innych odmian trudno jest dokładnie określić wartość tej cechy.

Długość słupka oznaczam następująco: słupki krótkie mają około 5 - 8 mm, średnie około 10 mm, a długie 12 - 15 mm.

Termin kwitnienia nie jest zbyt zróżnicowany w obrębie uprawianych kultywarów jaśminowców. Najwcześniej, zwykle w pierwszych dniach czerwca, zakwitają *P. caucasicus* Koehne 'Aureus', *P. × falconeri* Sarg. i 'Conquête', te odmiany kwitną długo. Najpóźniej, pod koniec czerwca, zakwitają 'Biały Karzeł', 'Bicolore', 'Enchantment', 'Girandole', 'Innocence', 'Kalina' i 'Kasia', dosyć późno zakwita też 'Biały Soplel' i 'Świtezianka'.

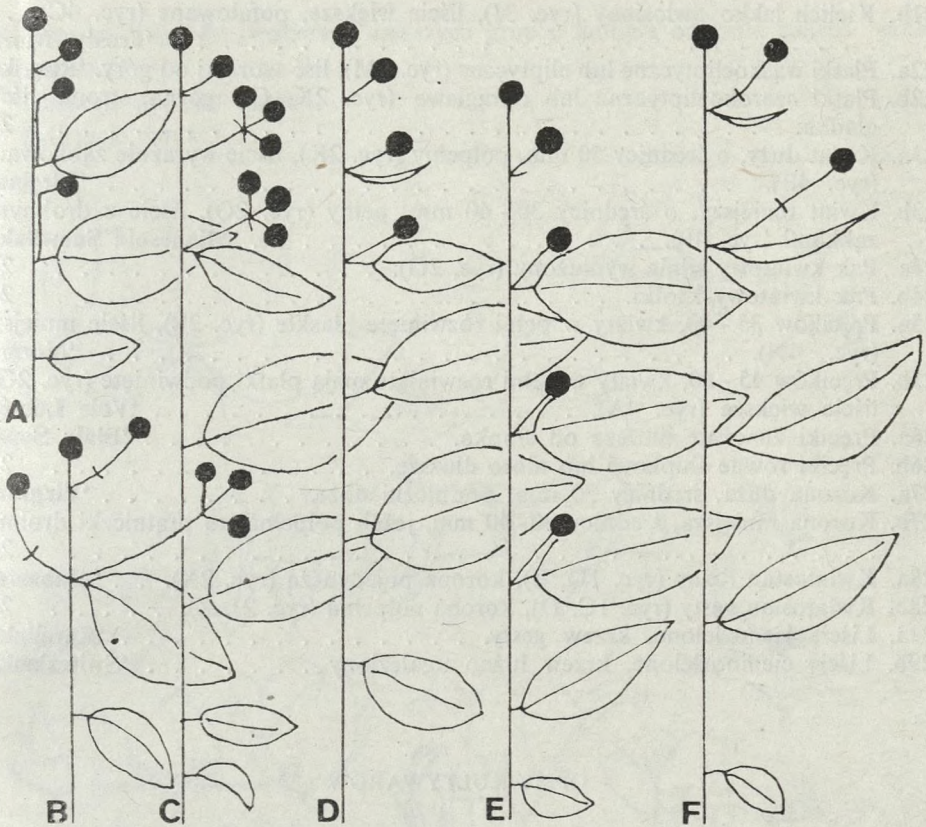
Każdą z omawianych odmian ogrodowych oceniłem według 5-punktowej skali, którą stosuje się w stacji szkółkarskiej w Biskoop w Holandii dla oceny wartości drzew i krzewów ozdobnych (Anonim, 1957). Poniżej podaję znaczenie symboli użytych przy ocenie:

0 – kultywar nie polecany do uprawy, s – kultywar o znaczeniu amatorskim, do celów specjalnych, * – dobry, ** – bardzo dobry, *** – świetny.

W wykazie ilustracji podaję jedynie wybrane, nowsze źródła, starsze cytuję Krüssmann (1977).

KLUCZ DO OZNACZANIA KULTYWARÓW

1a. Liście żółte lub pstre.	2.
1b. Liście zielone.	3.
2a. Liście równomiernie żółte, dno kwiatowe owłosione (ryc. 3B), krzew w kształcie spłaszczonej półkuli. <i>P. caucasicus</i> Koehne	'Aureus'
2b. Liście pstre, dno kwiatowe nagie (ryc. 3A), wyprostowany krzew	'Innocence'
3a. Pędy bardzo grube, międzywęzła skrócone.	'Biały Karzeł'
3b. Pędy normalnie wykształcone.	4.
4a. Pędy ułożone bardzo gęsto, krzew zwykle nie kwitnie. <i>P. coronarius</i> L.	'Duplex'
4b. Pędy niezagęszczone, krzewy kwitnące.	5.
5a. Kwiaty o płatkach z ciemną plamą u nasady (ryc. 2I)	'Bicolore'
5b. Płatki bez plamy.	6.
6a. Korona gwiazdkowata, płatki wąskie, zastrzone (ryc. 2C). <i>P. × falconeri</i> Sarg.	7.
6b. Korona inaczej zbudowana.	8.
7a. Kielich nagi lub z nielicznymi włoskami (ryc. 3H).	17.
7b. Kielich owłosiony (ryc. 3I - L)	9.
8a. Dno kwiatowe owłosione (ryc. 3B, E).	10.
8b. Dno kwiatowe nagie (ryc. 3A, C, D, F)	'Justynka'
9a. Pręciki dłuższe od słupka, niski krzew.	'Bouquet Blanc'
9b. Pręciki równe słupkowi, krzew średniej wysokości.	11.
10a. Pąk kwiatowy rozdęty, ze śrubowato ułożonymi płatkami (ryc. 2H). 'Kalina'	
10b. Pąk kwiatowy inaczej zbudowany.	12.
11a. Korona niewielka, w kształcie krzyża (ryc. 2E), kielich często brązowo nabiegły.	'Erectus'
11b. Korona większa lub innego kształtu, kielich zielony.	13.
12a. Pąk kwiatowy bardzo długi (ryc. 2A, G).	15.
12b. Pąk kwiatowy krótki.	14.
13a. Płatki korony okrągłe, silnie zachodzące na siebie (ryc. 2B, G).	15.
13b. Płatki korony szerokoeliptyczne, nie zachodzą na siebie, działki kielicha widoczne między płatkami (ryc. 2A).	'Conquête'

Ryc. 1. Typy kwiatostanów
Fig. 1. Types of inflorescences

- 14a. Pręcików 35 - 40, kwiaty w pełni rozwinięte płaskie (ryc. 2B), liście mniejsze (ryc. 4N). 'Norma'
- 14b. Pręcików 45 - 60, kwiaty w pełni rozwinięte mają płatki podwinięte (ryc. 2G), liście większe (ryc. 4A). 'Voie Lactée'
- 15a. Sztywny, zwarty krzew, pręcików 45 - 55. 'Kasia'
- 15b. Krzew o łukowato wygiętych pędach, pręcików 30 - 40. 16.
- 16a. Korona pojedyncza, w pełni kwitnienia płaska (ryc. 2Y), pręciki o wiele dłuższe od słupka. 'Apollo'
- 16b. Korona półpełna, o podwiniętych płatkach (ryc. 2J), pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe. 'Karolinka'
- 17a. Dno kwiatowe owłosione (ryc. 3B). 'Enchantment'
- 17b. Dno kwiatowe nagie (ryc. 3A, C, D). 18.
- 18a. Korona silnie wypełniona, pręcików brak. 19.
- 18b. Korona pojedyncza lub półpełna. 24.
- 19a. Krzewy niskie lub średniej wysokości. 20.
- 19b. Krzewy wysokie. 22.
- 20a. Zewnętrzne płatki odgięte (ryc. 2F). 'Girandole'
- 20b. Zewnętrzne płatki wzniesione (ryc. 2N, O). 21.
- 21a. Kielich silnie owłosiony (ryc. 3L), liście drobne, o płaskiej blaszce (ryc. 4H). 'Schneesturm'

- 21b. Kielich lekko owłosiony (ryc. 3J), liście większe, pofalowane (ryc. 4C). 'Erosty Morn'
 22a. Płatki wąskoeliptyczne lub eliptyczne (ryc. 2M), liść szorstki od góry. 'Rusalka'
 22b. Płatki szerokoeliptyczne lub okrągławe (ryc. 2K, Q), górna strona liścia gładka. 23.
 23a. Kwiat duży, o średnicy 50 mm, półpełny (ryc. 2K), liście wyraźnie ząbkowane (ryc. 4E). 'Virginal'
 23b. Kwiat mniejszy, o średnicy 30 - 40 mm, pełny (ryc. 2Q), liście z drobnymi ząbkami (ryc. 4P). 'Minnesota Snowflake'
 24a. Pąk kwiatowy silnie wydłużony (ryc. 2G). 25.
 24b. Pąk kwiatowy krótki. 26.
 25a. Pręcików 35 - 40, kwiaty w pełni rozwinięte płaskie (ryc. 2B), liście mniejsze (ryc. 4N). 'Norma'
 25b. Pręcików 45 - 60, kwiaty w pełni rozwinięte mają płatki podwiniete (ryc. 2G), liście większe (ryc. 4A). 'Voie Lactée'
 26a. Pręciki znacznie dłuższe od słupka. 'Biały Soplel'
 26b. Pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe. 27.
 27a. Korona duża, średnicy 50 mm, prątniczki duże. 'Virginal'
 27b. Korona mniejsza, średnicy 30 - 40 mm, jeżeli półpełna, to prątniczki drobne. 28.
 28a. Kwiatostan luźny (ryc. 1D, E), korona pojedyncza (ryc. 2X). 'Alabaster'
 28b. Kwiatostan gęsty (ryc. 1C, D), korona półpełna (ryc. 2J, Z). 29.
 29a. Liście jasnozielone, krzew gęsty. 'Karolinka'
 29b. Liście ciemnozielone, krzew luźno ugałęziony 'Świtezianka'

OPISY KULTYWARÓW

Philadelphus 'Alabaster'

Ocena:*

Siewka *P.* 'Virginal', powstała w wyniku swobodnego zapylenia, otrzymany przez A. Wróblewskiego w latach 1936 - 39, opisany przez Bugałę (1970).

Gęsty krzew o wyprostowanych gałęziach i niewyrównanym pokroju, niektóre pędy łukowato wygięte. Wysokość do 3,0 m. Kwiatostany na długim odcinku pędów.

Kwiatostan 7-9-kwiatowy, luźny, oś kwiatostanu długa (ryc. 1D, E). Kielich owłosiony, działki często liczne (ryc. 3K), korona pojedyncza kremowobiała, w kształcie czaszy, średnicy 40 mm, zbudowana często z 5 - 6 płatków (ryc. 2X). Płatki korony szerokoeliptyczne lub okrągławe, wycięte na szczycie i lekko ząbkowane, silnie na siebie zachodzą.

Pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe, w liczbie 30 - 40 (w kwiatach o 4 płatkach), słupek średniej długości (ryc. 3D).

Kwitnie krótko, zapach silny, płatki po przekwitnięciu szybko opadają.

Liście jasnozielone, górna strona naga, dolna równomiernie, gęsto owłosiona (ryc. 4S).

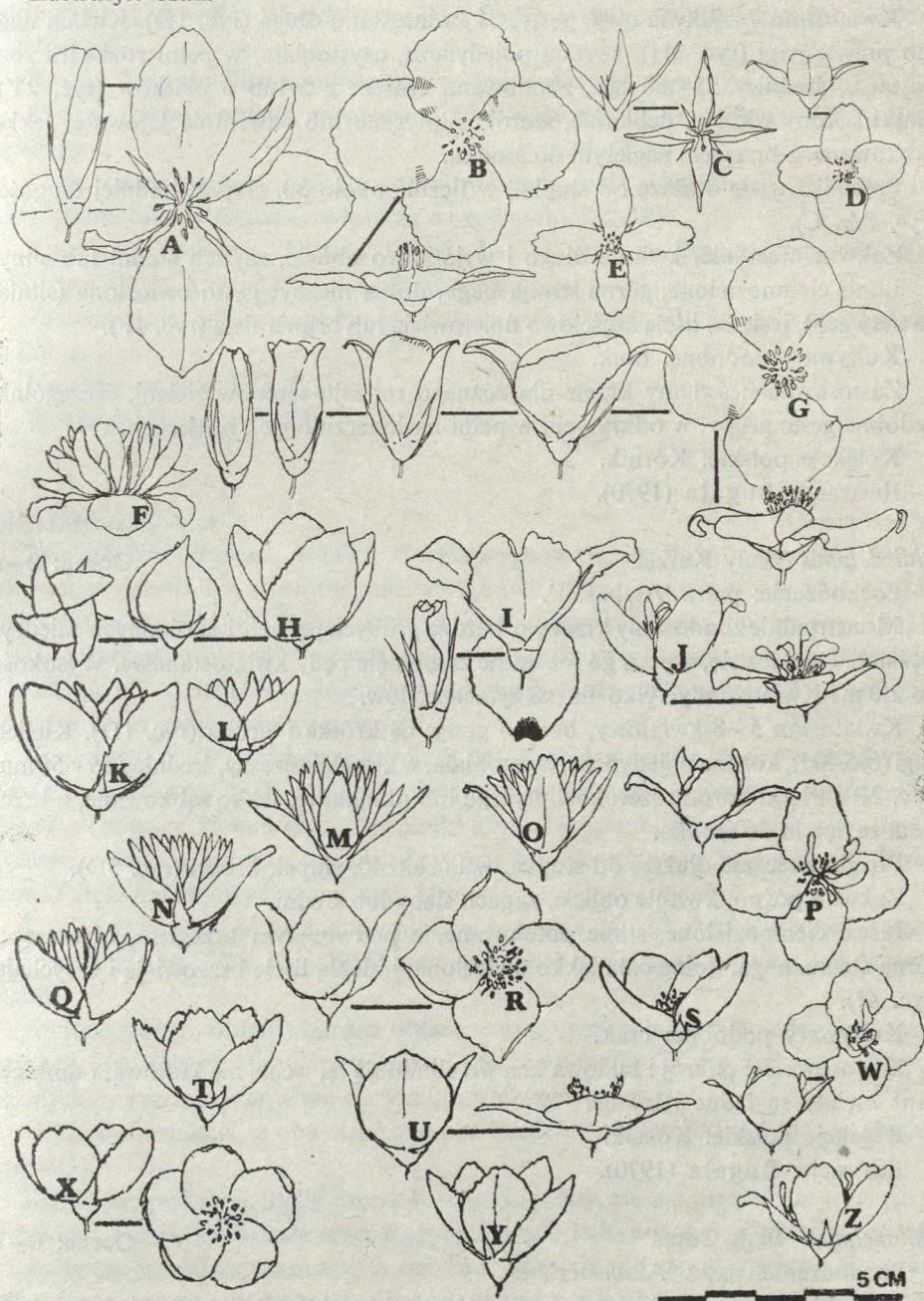
Kultywary podobne: brak.

Zastosowanie: ustępuje innym odmianom kórnickim o podobnym charakterze wzrostu ('Apollo', 'Karolinka') ze względu na krótki okres kwitnienia i zbyt silny wzrost wielu gałęzi, które „wyskakują” z krzewu. Nie nadaje się do małych ogród-

ków, może służyć do tworzenia większych grup o ładnym odcieniu zieleni i jako „wypełniacz”.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: brak.

Ryc. 2. Kwiaty niektórych kultuwarów

Fig. 2. Flowers of some cultivars

Philadelphus 'Apollo'

Ocena: ***

Pochodzenie: patrz 'Alabaster'.

Gęsty krzew o długich, łukowato wygiętych gałęziach zasłaniających nasadę rośliny. Wysokość do 2,0 - 2,5 m. Kwiatostany na długim odcinku pędów.

Kwiatostan 7 - 9 kwiatowy, gęsty, oś kwiatostanu długa (ryc. 1D). Kielich nagi lub prawie nagi (ryc. 3H), korona pojedyncza, czystobiała, w pełni rozkwitu rozpostarta, średnicy 55 - 60 mm, zbudowana czasem z 5 lub 6 płatków (ryc. 2Y). Płatki korony wiotkie, delikatne, szerokoeliptyczne lub odwrotnie jajowate, lekko ząbkowane, z brzegiem zagiętym do środka.

Pręciki o wiele dłuższe od słupka, w liczbie około 30, słupek średniej długości (ryc. 3A, C).

Zakwita wcześniej, kwitnie długo i wyjątkowo obficie, zapach średni lub silny.

Liście ciemnozielone, górna strona naga, dolna niezbyt gęsto owłosiona (silniej na nerwach), jesienią liście częściowo fioletowieją lub brunatnieją (ryc. 4F).

Kultywary podobne: brak.

Zastosowanie: świetny krzew dla różnego rodzaju terenów zieleni, szczególnie ozdobne gęste grupy, w odkrytych, w pełni nasłonecznionych miejscach.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: Bugała (1970).

Philadelphus 'Biały Karzeł'

Ocena: 0—s

Pochodzenie: patrz 'Alabaster'.

Monstrualnie zbudowany krzew, o bardzo grubych pędach i skróconych międzywęźlach. Ogołaca się, szpecą go też liczne zaschnięte pędy kwiatostanowe. Wysokość do 2,0 m! Kwiatostany tylko na szczytach pędów.

Kwiatostan 5 - 8-kwiatowy, bardzo gęsty, oś krótka i gruba (ryc. 1D). Kielich nagi (ryc. 3H), korona pojedyncza, czystobiała, w kształcie czaszy, średnicy 45 - 50 mm (ryc. 2R). Płatki korony szerokoeliptyczne lub okrągławe, lekko ząbkowane, z brzegiem zagiętym do środka.

Pręciki znacznie dłuższe od słupka, w liczbie 40, słupek krótki (ryc. 3D).

Zakwita późno, kwitnie obficie, zapach słaby lub średni.

Liście ciemnozielone, silnie pofalowane, z podwiniętym brzegiem, błyszczące, górna strona naga, dolna cała lekko owłosiona; jesienią liście brązowieją i zasychają (ryc. 4I).

Kultywary podobne: brak.

Zastosowanie: pokrój i budowa krzewu eliminują tę, wcale nie karłowatą, odmianę, choć kwiaty są ładne i trwałe.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: Bugała (1970).

Philadelphus 'Biały Sople'

Ocena: 0—s

Pochodzenie: patrz 'Alabaster'.

Luźnej budowy, wysoki krzew, z szeroko rozkładającymi się gałęziami. Ogołaca się, wysokość 3,0 m.

Kwiatostan 5 - 9-kwiatowy, luźny, oś kwiatostanu długa (ryc. 1D). Kielich dość gęsto owłosiony (ryc. 3K, L), korona pojedyncza, czystobiała, zbudowana bardzo regularnie, kwiaty szczytowe mają często 5 - 6 płatków i kilka prątniczek, korona w kształcie czaszy, w miarę rozkwitania zupełnie płaska, z płatkami o brzegach lekko podwiniętych, średnicy 45 mm (ryc. 2U). Płatki korony okrągławe, nieco skośne, całobrzegie.

Pręciki znacznie dłuższe od słupka, w liczbie 40 - 45, słupek krótki (ryc. 3A, C).

Kwitnie późno, obficie, zapach średni lub silny, płatki po przekwitnięciu szybko opadają.

Liście ciemnozielone, jesienią częściowo brązowieją i zasychają, górna strona naga, dolna cała owłosiona, zwłaszcza na nerwach (ryc. 4Z).

Kultywary podobne: 'Norma' i 'Voie Lactée' mają podobne kwiaty, ale pąki kwiatowe długie, a kielichy lekko owłosione długimi włoskami.

Zastosowanie: ograniczone bardzo nieładnym pokrojem, choć kwiaty tej odmiany są ładne.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: Bugała (1970).

Philadelphus 'Bicolore'

Ocena: s—**

Triploidalna odmiana, siewka *P. × purpureo-maculatus* Lem., powstała wskutek samozapylenia (?), wprowadzona do uprawy przez Lemoine'a w 1918 r. (Janaki Ammal, 1951). W Polsce w uprawie od lat trzydziestych (Kurowsky, 1931).

Niski krzew, o niezbyt licznych, wzniesionych lub rozkładających się gałęziach. Wysokość 1,0 - 1,5 m. Na silniejszych gałęziach można zauważyć pąki szczytowe i boczne, które jednak zimą zamierają.

Kwiatostan 1 - 3(7)-kwiatowy (ryc. 1B, D). Kielich z działkami często listkowato rozszerzonymi (ryc. 3M), korona pojedyncza, w kształcie odwrotnie stożkowej czaszy o średnicy 55 mm (ryc. 2I), płatki korony sztywne, obustronnie owłosione, z ciemną plamą u nasady, szerokoeliptyczne lub okrągławe, z ząbkowanym brzegiem. Pąk kwiatowy wydłużony (ryc. 2I).

Pręciki dłuższe od słupka, duże, płodne, w liczbie 25 - 30, słupek średniej długości lub długi (ryc. 3G). Hu (1956) nie pisze nic o nielicznych włoskach u nasady słupka.

Kwitnie późno, długo i bardzo obficie, kwiaty rozkwitają równomiernie na całym krzewie. Zapach silny i przyjemny („poziomkowy”). W mroźne zimy krzewy tej odmiany przemarzają w mniejszym lub większym stopniu.

Liście jasnozielone, z obu stron równomiernie owłosione, od dołu nieco gęściej (ryc. 4G).

Kultywary podobne: 'Belle Étoile' bardzo podobny, ale ma pręciki sterylne, płatki nagie, a działki nierozszerzone. Rozpoznawanie kultywarów o płatkach z plamą u nasady nie jest łatwe, form takich opisano wiele, ale w uprawie znajduje się tylko kilka, a oznaczanie odmian według bardzo skąpych, szkółkarskich opisów powtarzanych we wszystkich pracach poświęconych jaśminowcom jest często niemożliwe.

W Polsce wszystkie krzewy z tej grupy znajdowałem pod nazwą 'Belle Étoile' i wszystkie należą do odmiany 'Bicolore'!

Zastosowanie: świetny krzew do sadzenia w pobliżu ścieżek, w miejscach ekspozowanych, w małych ogródkach, pojedynczo lub w małych grupach. Jest to krzew niski i łatwo zasłaniają go nie koszone rośliny zielne. Wrażliwość na mrozy ogranicza zastosowanie!

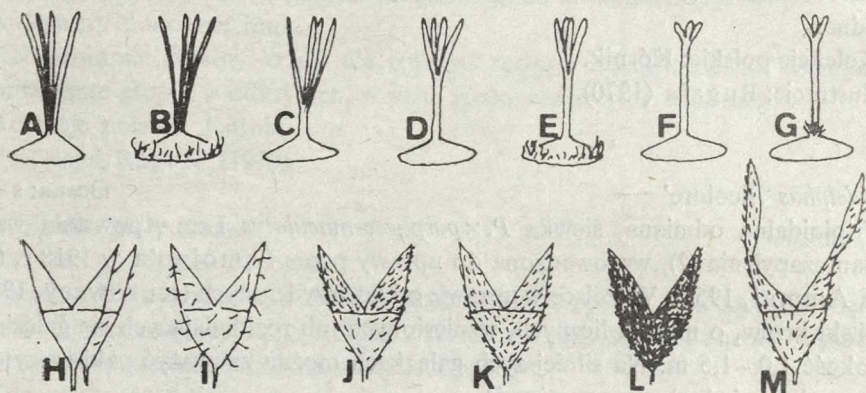
Kolekcje polskie: Bronisze, Kórnik.

Ilustracje: Hu (1954): Pl. III, IV; Janaki Ammal (1951): fig. 144 (?); McFarland (1934): fig. LXXXVI (?); Seneta (1976): fot. 93.

Philadelphus 'Bouquet Blanc'

Ocena: **

Kultywar wprowadzony do uprawy przez Lemoine'a w 1903 r. W Polsce w szkółkach żbikowskich w latach 1913 - 16 (Hoser, 1882 - 1938).

Ryc. 3. Słupki i dna kwiatowe; hypancja i działki kielicha
Fig. 3. Styles and disks; hypanthia and sepals

Gęsty, niski i szeroki krzew, o łukowatych gałęziach, pokrytych na długim odcinku kwiatostanami. Wysokość około 1,5 m.

Kwiatostan 5 - 9-kwiatowy, bardzo gęsty, oś kwiatostanu krótka, a szypułki często zrosnięte z osią (ryc. 1A, C). Kielich nagi (ryc. 3H), korona pojedyncza do półpełnej, czystobiała, w kształcie czaszy, w miarę rozkwitania płaska z odgiętymi płatkami zewnętrznymi, o średnicy około 35 mm (ryc. 2P). Płatki zewnętrzne szerokojąkowe, lekko pofalowane i płytko ząbkowane.

Pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe, pręcików i prątniczek 30 - 35, słupek krótki (ryc. 3E).

Kwitnie dość wcześnie, bardzo obficie, zapach silny lub średni.

Liście jasnozielone, górna strona naga, dolna niezbyt gęsto owłosiona na całej powierzchni (ryc. 4Y).

Kultywary podobne: 'Albâtre' — słupki rozdzielone do nasady i dna kwiatowe nagie (ryc. 3A), kwiat o większej średnicy, a krzew zwykle wyższy, 'Justynka' — pręciki dłuższe od słupka i krzew niższy, 'Karolinka' — dna kwiatowe nagie. Rozróż-

nienie tych czterech odmian jest trudne, ich kwiaty są ładząco podobne! Hu (1956) uznaje 'Albâtre' za synonim 'Bouquet Blanc', uzasadniając to nagim kielichem zaliczanej do *P. × virginalis* Rehd. odmiany 'Albâtre'. Opisy katalogowe firmy Lemoine niewiele w tym wypadku wyjaśniają, ale z pewnością oba kultywary powstały osobno, przez pewien czas były **oba** uprawiane, a 'Albâtre' jest w opisie tylko porównywany z 'Virginal' (Lemoine, 1866 - 1939).

Zastosowanie: nadaje się do wszelkiego rodzaju terenów zieleni.

Kolekcje polskie: Kórnik, Bronisze, niekiedy jako 'Albâtre' lub 'Mont Blanc'.

Ilustracje: Sandved (1971): s. 34; Wyman (1965): pl. VIII.

Philadelphus caucasicus Koehne 'Aureus'

Ocena: ***

Odmiana nieznanego pochodzenia, uważana dawniej za formę *P. coronarius* L. W uprawie już przed 1878 (Wyman, 1965), w Polsce w szkółkach żbikowskich w latach 1882 - 1894 (Hoser, 1882 - 1938).

Gęsty, półkulisty krzew o cienkich gałązkach. Wysokość do 1,5 m, ulistnienie bardzo gęste.

Kwiatostany (3)-5-7-(9)-kwiatowe, gęste, niezbyt liczne i słabo widoczne wśród żółtych liści (ryc. 1D). Kielich nieznacznie owłosiony, białawy (ryc. 3H), korona pojedyncza, kremowobiała, o średnicy 30 mm (ryc. 2D), płatki korony szerokojajowate, na szczycie wycięte, dość często korona 5-płatkowa.

Pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe, w liczbie 20, słupki krótkie (ryc. 3B).

Liście rozwijają się wcześnie na wiosnę, zakwita także wcześnie i kwitnie długo, płatki opadają zaraz po przekwitnięciu.

Liście żółte lub żółtawozielone, górna strona naga, dolna owłosiona wzdłuż nerwów (ryc. 4K).

Kultywary podobne: 'Innocence' ma liście pstre i mniejsze, hypancjum nagie.

Zastosowanie: jeden z najlepszych żółtolistnych krzewów, o świetnym pokroju. Krzewy tej odmiany należy sadzić w pełnym słońcu. Można z nich tworzyć efektowne, formowane żywopłoty.

Kolekcje polskie: liczne.

Ilustracje: Krüssmann (1977): Taf. 157.

Philadelphus 'Conquête'

Ocena: s

Odmiana wprowadzona do uprawy przez Lemoine'a w 1903 r. W szkółkach żbikowskich w latach 1913 - 16 (Hoser, 1882 - 1938).

Bardzo luźny krzew, o wiotkich, cienkich, przewisających gałązkach. Wysokość 1,0 - 1,5 m.

Kwiatostan o zmiennej liczbie kwiatów (1 - 8), dolne szypułki kwiatowe wydłużone, z węzłami lub rozgałęzione, oś kwiatostanu długa (ryc. 1F). Kielich nagi, z długimi działkami (ryc. 3H), korona śnieżnobiała, pojedyncza lub lekko półpełna, w kształcie krzyża, średnicy 60 - 70 mm (ryc. 2A), pąk kwiatowy wydłużony. Płatki korony szerokoeliptyczne, całobrzegie lub lekko ząbkowane, opadają szybko po przekwitnięciu.

Pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe, długie, w liczbie (25) 30, słupki długie (ryc. 3A).

Krzew rozkwita wcześniej i stopniowo, kwitnie bardzo długo. Zapach delikatny, ale Wyman (1949, 1965) pisze o tym kultywarze jako o silnie pachnącym (?).

Liście jasnozielone, górna strona naga, od spodu nieznacznie owłosione (ryc. 4M).

Kultywary podobne: 'Mer de Glace' ma mniejsze kwiaty, szersze liście, a krzewy tej odmiany są bardziej zwarte.

Zastosowanie: krzew o zbyt luźnej budowie, bardzo często zarośnięty przez chwasty, ale cenny ze względu na długie kwitnienie i oryginalne, bardzo duże kwiaty. Należy często ciąć, sadzić gęsto, blisko ławek, ścieżek itp.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: Wyman (1949): s. 224.

Philadelphus coronarius L. 'Duplex'

Ocena: s

Odmiana powstała w Anglii przed 1768 r. Hu (1955) wyjaśnia identyczność uznawanych przedtem za odrębne odmian 'Nanus' i 'Pumilus'.

Niski, bardzo gęsty krzew o cienkich gałązkach, niektóre pędy mają widoczne pąki szczytowe. Wysokość 1,0 m, ulistnienie bardzo gęste.

Poniższy, niepełny opis kwiatów podaje według Hu (1955) i Krüssmanna (1977):

Kwitną tylko stare egzemplarze, kwiatostany 1 - 7-kwiatowe (ryc. 1D), korona pełna lub półpełna, średnicy 25 mm, płatki korony zaokrąglone na szczycie, kielich nagi (ryc. 3H), słupek przedstawiony na ryc. 3C.

Liście eliptyczne, górna strona z rzadka owłosiona odstającymi włoskami, dolna na nerwach szorstko owłosiona (ryc. 4Q), wczesny rozwój wiosną.

Kultywary podobne: brak.

Zastosowanie: odmiana bardzo wolno rosnąca i zwykle pozbawiona kwiatów, nadaje się ewentualnie do tworzenia niskich, nie formowanych żywopłotów, takiemu zastosowaniu sprzyja wczesny rozwój liści.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: Hu (1954): pl. IV; Krüssmann (1977): Taf. 156.

Philadelphus 'Enchantment'

Ocena: *

Odmiana wprowadzona do uprawy przez Lemoine'a w 1923 r., w Kórniku w 1928 r.

Wysoki krzew, o szeroko rozkładających się gałęziach, wysokość 3,0 m.

Kwiatostan 7 - 9-kwiatowy, gęsty (ryc. 1D). Kielich gęsto owłosiony (ryc. 3L), korona półpełna, w kształcie czaszy, średnicy 20 - 25 mm (ryc. 2L), zewnętrzne płatki szerokoeliptyczne, wycięte na szczycie, prątniczki węższe, płatków i prątniczek 20 - 30.

Pręciki nieliczne, długości słupka, słupek krótki (ryc. 3B).

Krzew rozkwita bardzo późno, zapach lekki.

Liście nagie od strony górnej, dolna gęsto, równomiernie owłosiona (ryc. 4O).

Kultywary podobne: 'Enchantment' jest jakby miniaturą 'Virginal' o mniej sztywnym pokroju — ale u 'Virginal' dno kwiatowe jest nagie.

Zastosowanie: pod względem wielkości i atrakcyjności kwiatów ustępuje odmianie 'Virginal', ale nie ogołaca się i kwitnie późno, kiedy większość odmian już przekwitła. Nie nadaje się do małych ogródków.

Kolekcje polskie: Żbików.

Ilustracje: Seneta (1976): ryc. 70.

Philadelphus 'Erectus'

Ocena: ***

Wprowadzony do uprawy przez Lemoine'a w 1890 r., w szkółkach żbikowskich w latach 1894 - 96 (Hoser, 1882 - 1938).

Gęsty, niski, wyprostowany krzew, starsze egzemplarze mają szeroko rozkładające się pędy, krzewy nie ogołacają się. Wysokość 1,5 - 2,0 m. Kwiatostany na długim odcinku pędu.

Kwiatostany 3 - 5-kwiatowe, na dość krótkiej osi (ryc. 1D). Kielich często z brązowym zabarwieniem (ryc. 3H), korona pojedyncza, w kształcie krzyża, średnicy 30 - 35 mm (ryc. 2E), płatki korony eliptyczne, ząbkowane, lekko skrzycone, po przekwitnięciu bardzo szybko opadają.

Pręciki dłuższe od słupka, czasem znacznie, w liczbie około 30, słupki krótkie (ryc. 3D).

Zakwita wcześniej, kwitnie obficie, zapach kwiatów silny i przyjemny.

Liście drobne, jasnozielone, lekko błyszczące, górna strona naga, dolna z nielicznymi włoskami (ryc. 4B).

Kultywary podobne: 'Mont Blanc', w Polsce zapewne nie uprawiany, wszystkie krzewy, które widziałem w uprawie pod tą nazwą, były błędnie oznaczone; 'Mont Blanc' ma kielich owłosiony. Istnieje też możliwość popełnienia pomyłki ze spotykanymi czasem u nas nie określonymi odmianami *P. × lemoinei* Lem. o pojedynczych kwiatach. 'Erectus' jest jednak z pewnością najczęściej uprawianą w Polsce odmianą z tej grupy (Seneta, 1970).

Zastosowanie: świetny krzew ze względu na pokrój, zapach, obfitość delikatnych kwiatów. Nadaje się zwłaszcza do małych ogrodów, „bliskiej” zieleni i do tworzenia nie formowanych żywopłotów.

Kolekcje polskie: liczne.

Ilustracje: Seneta (1970): ryc. 1; Seneta (1976): ryc. 67; Späth-Buch (1930): s. 255.

Philadelphus × falconeri Sarg.

Ocena: **

Odmiana nieznanego pochodzenia, Hu (1956) widzi w niej cechy gatunków wyłącznie amerykańskich. W Żbikowie w 1900 r. (Hoser, 1882 - 1938).

Gęsty, rozłożysty krzew o cienkich gałązkach, w kształcie spłaszczonej półkuli, nie ogołaca się. Wysokość do 2,0 m, Wright (1980) pisze o okazie wysokości 4,5 m!

Kwiatostan 5 - 9-kwiatowy, luźny, o zmiennej budowie (ryc. 1B). Kielich żółtawozielony, o długich działkach (ryc. 3H), korona pojedyncza (z rzadka występują prątniczki), śnieżnobiała, „gwiazdkowata”, średnicy 45 mm (ryc. 2C). Płatki korony

wąskie, zastrzone, skrecone, po przekwitnięciu szybko opadają. Pąk kwiatowy wydłużony.

Pręciki znacznie krótsze od słupka, w liczbie około 20, normalnie wykształcone lub sterylne, często także brak pylników. Liczba sterylnych pręcików bardzo zmienna, według Hu (1956) wszystkie pręciki w kwiatach tej odmiany są sterylne. Słupek długi, a jego znamiona często pogięte (ryc. 3D).

Kwitnie bardzo długo i wcześniej zakwita, zapach lekki lub brak, liście rozwijają się bardzo wcześniej.

Liście ciemnozielone, górna strona naga, dolna nieco owłosiona na nerwach (ryc. 4J).

Kultywary podobne: brak.

Zastosowanie: nie nadaje się do małych ogródków. Drobne kwiaty są efektowne z niewielkiej odległości; dzięki bardzo dobremu pokrojowi nadaje się do tworzenia gęstych grup, które na przykład mają zasłonić nieładne elementy architektury osiedlowej itp.

Kolekcje polskie: liczne.

Ilustracje: Hu (1954): pl. II, III; Krüssmann (1977): Taf. 155; Seneta (1976): ryc. 66, fot. 92; Späth-Buch (1930): s. 254.

Philadelphus 'Frosty Morn'

Ocena: ***

Odmiana wyhodowana przez G. D. Busha około 1953 r. Jest to siewka odmiany 'Minnesota Snowflake', zapyłonej prawdopodobnie pyłkiem kultywaru 'Virginal' (Sampson, 1965).

Niski, gęsty krzew o wyprostowanych gałązkach, u starszych egzemplarzy rozchylających się. Krzew jest bardzo regularnie zbudowany, wysokość 0,5 - 1,0 m.

Kwiatostan 3 - 7-kwiatowy, oś kwiatostanu długa i wiotka (ryc. 1E). Kielich lekko owłosiony (ryc. 3J), korona pełna, śnieżnobiała, w kształcie czaszy o średnicy 35 mm (ryc. 2N), płatki korony wyrównane, zewnętrzne owalne, pręciki wąskolopiate, wyprostowane, rozchylone w centrum (słupek dobrze widoczny), płatków i pręcików około 30.

Pręcików brak lub nieliczne nitki bez pylników, słupek krótki (ryc. 3C, D).

Kwitnie bardzo obficie, zapach silny i przyjemny, płatki po przekwitnięciu opadają po pewnym czasie.

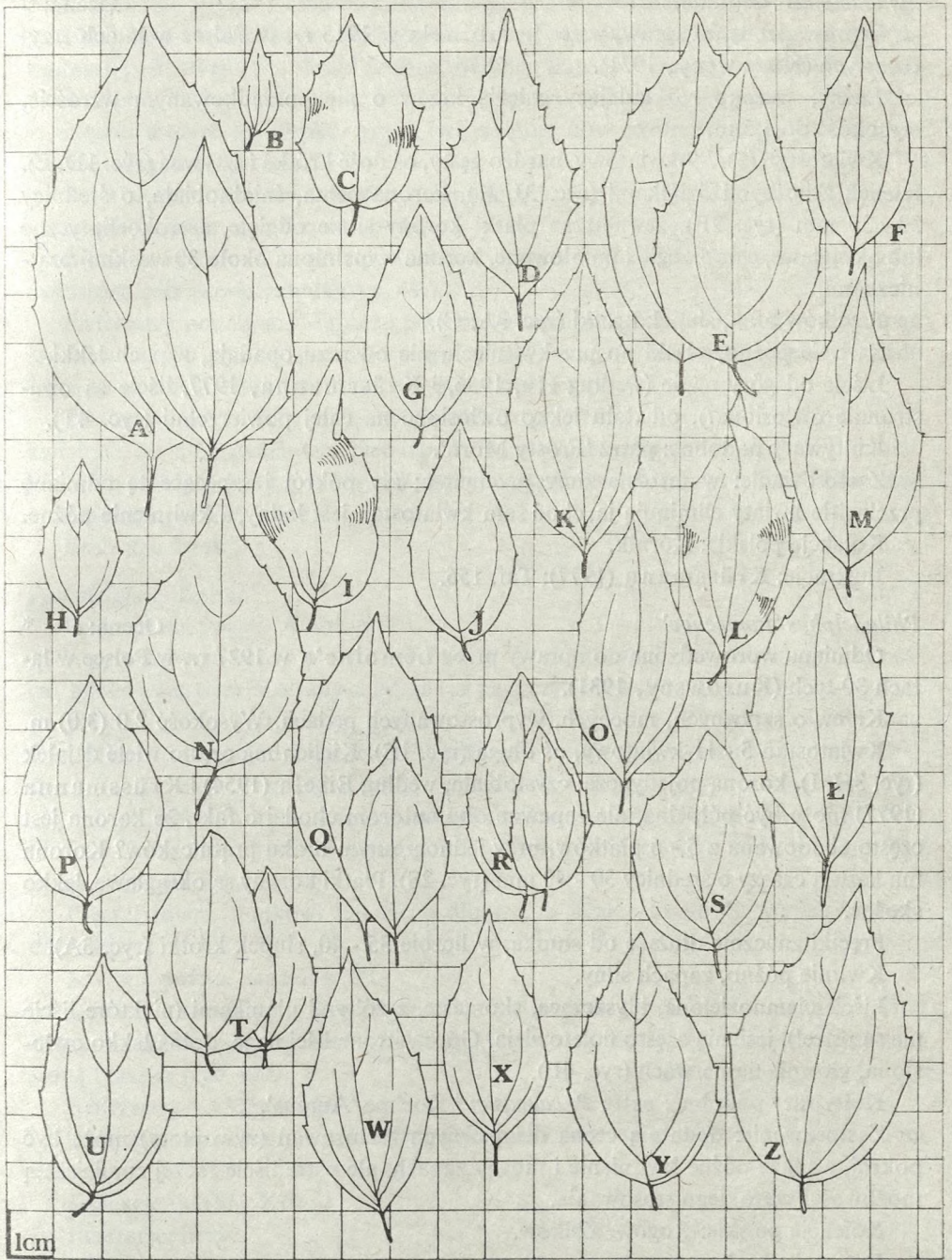
Liście ciemnozielone, pofalowane, błyszczące, górna strona naga lub z nielicznymi włoskami, dolna równomiernie, gęsto owłosiona (ryc. 4C).

Kultywary podobne: 'Girandole' kwitnie później, jest krzewem o bardzo niewyrównanym wzroście, kielich ma liczne działki, a płatki korony są owłosione.

Zastosowanie: nadaje się zwłaszcza do małych ogródków, w pobliżu „małej” architektury ogrodowej, na niskie, nie formowane żywopłoty. Zaletami tej odmiany są: obfitość kwitnienia, regularna budowa kwiatów, niewielka wysokość powiązana z regularną budową krzewu.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: brak.

Ryc. 4. Liście niektórych kultywarów
Fig. 4. Leaves of some cultivars

Philadelphus 'Girandole'

Ocena: 0

Wprowadzony do uprawy przez Lemoine'a w 1915 r., w Polsce w latach trzydziestych (Kurowscy, 1931).

Luźny, szeroko rozkładający gałęzie krzew o nieuporządkowanym wzroście, wysokość do 1,5 m.

Kwiatostan (5)-7-9-kwiatowy, bardzo gęsty, oś dość krótka i sztywna (ryc. 1D, E). Kielich z licznymi działkami (ryc. 3J, K), korona pełna, śnieżnobiała, o średnicy 30 - 35 mm (ryc. 2F), zewnętrzne płatki korony silnie odgięte, szerokoeliptyczne lub okrągławe, całobrzegie i pofalowane, korona wypełniona około 30 wąskimi pręcikami.

Pręcików brak, słupek krótki (ryc. 3A, C).

Kwitnie późno, płatki po przekwitnięciu nie od razu opadają, zapach lekki.

Liście od góry nagie (według Hu, 1956, i Krüssmanna, 1977, liście są obustronnie owłosione?), od dołu lekko owłosione na całej powierzchni (ryc. 4T).

Kultywary podobne: patrz 'Frosty Morn'.

Zastosowanie: w mroźne zimy przemarza; zły pokrój i szpecące tę odmianę przekwitłe kwiaty eliminują ją, choć sam kwiatostan jest ładny, a kwitnienie późne.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: Krüssmann (1977): Taf. 156.

Philadelphus 'Innocence'

Ocena: s - *

Odmiana wprowadzona do uprawy przez Lemoine'a w 1927 r., w Polsce w latach 30-tych (Kurowscy, 1931).

Krzew o sztywnych, mocnych, wyprostowanych pędach. Wysokość 2,0 (3,0) m.

Kwiatostan 5 - 11-kwiatowy, oś długa (ryc. 1E). Kielich ma często wiele działek (ryc. 3H, I), korona pojedyncza, czystobiała, według Eitela (1954) i Krüssmanna (1977) może być półpełna, ale zapewne obu autorom chodzi o fakt, że korona jest często zbudowana z 5 - 6 płatków, przy jednoczesnym braku pręcików? Korona ma kształt czaszy o średnicy 30 - 40 mm (ryc. 2S). Płatki korony są okrągławe, lekko skośnie.

Pręciki znacznie dłuższe od słupek, w liczbie 35 - 40, słupek krótki (ryc. 3A).

Kwitnie późno, zapach silny.

Liście ciemnozielone, błyszczące, skórzaste, z żółtymi plamkami (niektóre liście nie są pstre!), jesienią często fioletowieją. Górna strona liści naga, dolna lekko owłosiona, głównie na nerwach (ryc. 4Ł).

Kultywary podobne: patrz *P. caucasicus* Koehne 'Aureus'.

Zastosowanie: dodatnią cechą dla pewnych zastosowań (żywoploty) może być pokrój, a także późne kwitnienie i mocny zapach, ale pstre liście raczej zmniejszają możliwości szerokiego stosowania.

Kolekcje polskie: Rogów, Żbików.

Ilustracje: brak.

Philadelphus 'Justynka'

Ocena: ** - ***

Pochodzenie: patrz: 'Alabaster'.

Bardzo niski, spłaszczony krzew, gałązki ułożone gęsto. Wysokość do 1,0 m.

Kwiatostan 9 - (11)-kwiatowy, bardzo gęsty, oś krótka (ryc. 1A). Kielich nagi (ryc. 3H), korona pojedyncza lub półpełna, zewnętrzne płatki rozpostarte, a przy przekwitaniu podwinęte, pręciki drobne, średnica korony zmienna, wynosi około 30 - 35 mm (ryc. 2W), płatki korony okrągławe, lekko ząbkowane i wycięte na szczycie.

Pręciki dłuższe od słupka, pręcików i pręciczków około 30, słupek krótki lub średniej długości (ryc. 3B, E).

Zakwita wcześniej, kwitnie długo i obficie, zapach przyjemny, silny (?), płatki po przekwitaniu nie od razu opadają.

Liście jasnozielone, z górnej strony pojedyncze włoski, od dołu niezbyt gęsto owłosiona cała powierzchnia (ryc. 4R).

Kultywary podobne: 'Manteau d'Hermine' ma kwiatostany 3 - 5-kwiatowe, pąk zaróżowiony (?), zewnętrzne płatki wydłużone, mniejsze liście owłosione od spodu tylko na nerwach. 'Bouquet Blanc' – patrz opis tej odmiany.

Zastosowanie: świetny, niski i obficie kwitnący krzew, o małych, bardzo ładnych kwiatach, do stosowania w małych ogrodach, w większych grupach także w parkach. Wadą tej odmiany jest to, że niektóre pędy rosną zbyt silnie i „wyskakują” z krzewu.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: brak.

Philadelphus 'Kalina'

Ocena: s

Pochodzenie: patrz 'Alabaster'.

Wyprostowany krzew o nielicznych, sztywnych pędach i niewyrównanym wzroście, оголаca się, a kwiatostany skupione są na szczytach pędów. Wysokość 2,0 - 3,0 m.

Kwiatostan 5 - 9-kwiatowy, gęsty (ryc. 1A, D). Kielich z pojedynczymi włoskami (ryc. 3H), korona pojedyncza (czasem nieliczne pręciki), w kształcie czaszy o średnicy 45 - 50 mm. Faza pąka bardzo wydłużona, a pąk bardzo charakterystyczny, „baniasty”, zbudowany z 4 śrubowato zachodzących na siebie płatków (ryc. 2H). Płatki korony okrągławe, niesymetryczne, całobrzegie lub lekko ząbkowane, z wyraźną siatką nerwów.

Pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe, w liczbie około 40, słupek średniej długości (ryc. 3A).

Kwitnie późno, zapach lekki.

Liście ciemnozielone, błyszczące, silnie ząbkowane, jesienią brunatnieją, górna strona z nielicznymi włoskami, dolna z owłosionymi nerwami i nieznacznie owłosioną blaszką (ryc. 4D).

Kultywary podobne: brak.

Zastosowanie: kwiaty i pąki intrygujące, ale zastosowanie ograniczone brzydkim pokrojem.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: brak.

Philadelphus 'Karolinka'

Ocena: **

Pochodzenie: patrz 'Alabaster'.

Gęsty krzew o szeroko rozkładających się gałęziach, kwiatostany ułożone na długim odcinku pędu. Wysokość 2,0 - 2,5 m.

Kwiatostan 5 - 9 - (21!)-kwiatowy, gęsty, czasem kwiaty ułożone w okółkach po 3, oś dość długa (ryc. 1C). Kielich ma często liczne działki (ryc. 3H, K), korona półpełna lub prawie pojedyncza, w kształcie czaszy wypełnionej drobnymi pręcikami, przy odkwitaniu płatki zewnętrzne, których jest 4 - 6, są odgięte w dół; średnica korony 40 mm (ryc. 2J). Płatki korony szerokoeliptyczne, całobrzegie lub lekko ząbkowane.

Pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe, pręcików i pręciczków 30 - 40, słupek krótki lub średni (ryc. 3C, D).

Kwitnie bardzo obficie i długo, zapach słaby (?).

Liście żółtawozielone, górna strona naga, dolna owłosiona na całej powierzchni (ryc. 4U).

Kultywary podobne: 'Bouquet Blanc' — patrz opis tej odmiany. 'Świtezianka' jest bardzo podobna, różni się tylko luźniejszym pokrojem i ciemnozielonymi liśćmi! Być może obie te odmiany są identyczne, a różnice wynikają jedynie z odmiennych warunków, w jakich obie rosną obecnie w Arboretum Kórnickim?

Zastosowanie: dobry krzew dla różnego rodzaju terenów zieleni.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: Bugała (1970).

Philadelphus 'Kasia'

Ocena: 0 — s

Pochodzenie: patrz 'Alabaster'

Sztywny, zwarty krzew. Wysokość 2,0 - 2,5 m.

Kwiatostan 5 - 7-kwiatowy, oś długa (ryc. 1D). Kielich nagi (ryc. 3H), korona pojedyncza, o sztywnych płatkach, w kształcie czaszy, w miarę rozkwitania szeroko rozwarta, o średnicy 50 mm (ryc. 2T). Płatków korony zwykle 5, o silnie ząbkowanych brzegach, płatki są szerokojajowate, nieco skośne.

Pręciki równe słupkowi, w liczbie 45 - 55, czasem pojedyncze pręciczki, słupek średniej długości (ryc. 3F).

Kwitnie późno, nie zawsze obficie, zapach silny.

Liście ciemnozielone, lekko błyszczące, górna strona naga lub z nielicznymi, odstającymi włoskami, od dołu gęsto owłosione (ryc. 4X).

Kultywary podobne: brak.

Zastosowanie: ładne kwiaty na długich osiach kwiatostanowych, ale pokrój, słabe kwitnienie i rozmieszczenie kwiatostanów tylko w górnej części krzewu znacznie zmniejszają wartość tego kultywaru.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: Bugała (1970).

Philadelphus 'Minnesota Snowflake'

Ocena: 0

Odmiana otrzymana przez G. D. Busha około 1935 r., siewka 'Virginal'. Według Sampsona (1965) powstała na drodze samozapylenia.

Wysoki, silnie rosnący krzew o luźnej budowie i szeroko rozchylających się gałęziach. Wysokość do 3,0 m.

Kwiatostan (3) - 7 - 9-kwiatowy, gęsty, oś kwiatostanu dość długa (ryc. 1E;

według Hiekiego 1984, czasem 1C). Kielich ma często 5 działek (ryc. 3K, L), korona pełna, czysto biała, o średnicy 30 - 40 mm (ryc. 2Q). Zewnętrzne płatki korony szerokoeliptyczne lub jajowate, całobrzegie, prątniczki zmienne w kształcie, raczej wąskie i drobne, w liczbie około 40.

Pręcików brak, słupek krótki (ryc. 3D).

Kwitnie dość późno, obficie, zapach lekki.

Liście jasnozielone, górna strona naga, dolna gęsto, równomiernie owłosiona (ryc. 4P).

Kultywary podobne: 'Virginal' ma większe kwiaty o bardziej „domkniętej” czaszy, liście silniej ząbkowane i silny zapach.

Zastosowanie: oceniane jest w różnych pracach bardzo różnie. Wydaje mi się, że zły pokrój, łamliwe gałęzie i ogołacanie się krzewu eliminują tę odmianę z uprawy, wobec istnienia podobnych, a znacznie lepszych. Według Wymana (1965) jest bardzo odporna na mrozy.

Kolekcje polskie: Rogów.

Ilustracje: brak.

Philadelphus 'Norma'

Ocena: * — **

Odmiana wprowadzona do uprawy przez Lemoine'a w 1909 r., w Polsce w latach trzydziestych (Kurowsy, 1931).

Wysoki, luźny, wyprostowany krzew, o nielicznych, sztywnych pędach pokrytych cienkimi gałązkami. Wysokość 2,0 - 4,0 m.

Kwiatostan 5-kwiatowy, gęsty, na krótkiej osi, szypułki dolnych kwiatów wydłużone, z węzłem lub rzadko rozgałęzione (ryc. 1C, F). Kielich z nielicznymi, długimi włoskami (ryc. 3I), korona pojedyncza, płaska, o średnicy 50 mm (ryc. 2B). Płatki okrągławe, asymetryczne, przy przekwitaniu nieco podwinięte. Pąk kwiatowy wydłużony.

Pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe, w liczbie 35 - 40, z rzadka pojedyncze, drobne prątniczki, słupek średniej długości (ryc. 3C).

Rozkwitą stopniowo, kwitnie obficie, zapach delikatny.

Liście od góry nagie, z dołu lekko owłosione (ryc. 4N).

Kultywary podobne: 'Voie Lactée' ma większe kwiaty i liczniejsze pręciki, a krzew jest niższy i luźniej zbudowany.

Zastosowanie: niezbyt ładny pokrój i kwitnienie szczytowych partii krzewu zmniejsza wartość odmiany, ale kwiaty są ładne, a kwitnienie długie i obfite. Krzewy tej odmiany dobrze wyglądają na tle zieleni, nie nadają się do sadzenia pojedynczo w miejscach eksponowanych.

Kolekcje polskie: Kórnik, Rogów.

Ilustracje: Hu (1954): pl. III; Schneider (1934): fig. XXXIX.

Philadelphus 'Rusałka'

Ocena: * — **

Pochodzenie: patrz 'Alabaster'.

Wyprostowany, luźny, ogołacający się krzew, z nielicznymi, sztywnymi pędami. Wysokość 2,0 (3,0) m, kwiatostany na długim odcinku pędu.

Kwiatostan 5 - 11-kwiatowy, bardzo gęsty, przypominający kwiatostany żyli-
stków (ryc. 1D). Kielich owłosiony (ryc. 3J), korona pełna, śnieżnobiała, w postaci
zbitych, gęstych pomponów o średnicy 45 - 50 mm (ryc. 2M), płatki i prątniczki
są wąskie, zwięzają się ku szczytowi, zewnętrzne płatki korony wąskoeliptyczne lub
eliptyczne, pąk kwiatowy stosunkowo długi, choć nie tak, jak u 'Conquête' czy 'Bi-
colore'. Płatków i prątniczek 25 - 30.

Pręcików zwykle brak, słupek krótki (ryc. 3C, D).

Zakwita wcześniej (najwcześniej z odmian hodowli Wróblewskiego), kwitnie
długo, zapach silny, płatki opadają stopniowo w czasie kwitnienia.

Liście ciemnozielone, lekko błyszczące, górna strona szorstka od licznych włó-
sków, dolna też gęsto, szorstko owłosiona, liście są pofalowane i skrzycone (ryc. 4L).

Kultywary podobne: 'Bannière' ma mniej kwiatów w kwiatostanie, liście jasno-
zielone, owłosione od spodu tylko na nerwach, 'Glacier' ma mniejsze liście, kielich
silniej owłosiony, jest krzewem niższym i kwitnie później, 'Schneesturm' ma kielich
silniej owłosiony, mniejsze kwiaty i liście.

Zastosowanie: niedobry pokrój można tuszować przez sadzenie na tle zieleni;
uderzający jest kontrast ciemnej zieleni i śnieżnobiałych kwiatów. Nadaje się do
różnego rodzaju terenów zieleni.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: brak.

Philadelphus 'Schneesturm'

Ocena: * — **

Odmiana hodowli Krotza, z roku 1949 (Krüssmann, 1977).

Krzew o łukowato przewisających gałęziach. Wysokość do 1,5 m.

Kwiatostan 5 - 11-kwiatowy, bardzo gęsty, oś kwiatostanu krótka (ryc. 1D),
kielich często z licznymi działkami (ryc. 3L), korona pełna, drobna, kremowobiała
(według Krüssmanna, 1977, czysto biała), silnie wypełniona wąskoeliptycznymi
prątniczkami (ryc. 2O). Średnica korony wynosi 35 mm, ale Sandved (1971) podaje
48 mm. Płatków i prątniczek około 30, w tym zwykle kilka pręcików, zewnętrzne
płatki korony jajowatoeliptyczne.

Słupek krótki (ryc. 3A, C).

Zakwita późno, zapach silny.

Liście ciemnozielone, górna strona naga, dolna gęsto, równomiernie owłosiona
(ryc. 4H).

Kultywary podobne: patrz omówienie odmiany 'Rusałka'.

Zastosowanie: dobry krzew do różnego rodzaju terenów zieleni, pokrój jest ma-
lowiczny, zwłaszcza że podkreślony kwiatostanami pokrywającymi całe gałęzie.

Kolekcje polskie: Bronisze.

Ilustracje: Sandved (1971): s. 34.

Philadelphus 'Świtezianka'

Ocena: 0

Pochodzenie: patrz 'Alabaster'.

Luźny krzew o niewyrównanym wzroście, rozkładających się gałęziach, pokry-
tych na długim odcinku kwiatostanami. Wysokość 2,5 - 3,0 m.

Kwiatostan 5 - 9-kwiatowy (kwiaty liczniejsze w kwiatostanach typu 1C), bardzo gęsty, oś długa (ryc. 1C, D). Kielich zwykle o 5 działkach (ryc. 3J, czasem 3H?), korona lekko półpełna, czysto biała, w kształcie czaszy, o zmiennej średnicy, od 30 do 45 mm (ryc. 2Z), płatki wiotkie, szerokoeliptyczne, zwykle wykrojone na szczycie, zazwyczaj w liczbie 5 - 6, pod koniec kwitnienia nieco podwinięte.

Pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe, w liczbie 40 - 45, w tym kilka drobnych pręciczków, zagiętych ku środkowi kwiatu, słupek średniej długości (ryc. 3C).

Kwitnie późno, obficie, zapach lekki, płatki opadają po pewnym czasie po przekwitnięciu krzewu.

Liście ciemnozielone, lekko błyszczące, górna strona naga, dolna owłosiona dość gęsto na całej powierzchni (ryc. 4W).

Kultywary podobne: patrz 'Bouquet Blanc' i 'Karolinka'.

Zastosowanie: zdecydowanie niedobry pokrój, niczym nie wyróżniające się kwiaty.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: brak.

Philadelphus 'Virginal'

Ocena: ** — ***

Odmiana wprowadzona do uprawy przez Lemoine'a w 1909 r., w kolekcjach żbikowskich w 1912 r. (Hoser, 1882 - 1938).

Wyprostowany krzew o sztywnych pędach, u starszych egzemplarzy gałęzie rozchylają się. Wysokość 1,5 - 2,5 m.

Kwiatostan 5 - 9-kwiatowy, oś dość krótka (ryc. 1D). Kielich ma często 5 działek (ryc. 3L), korona półpełna, śnieżnobiała, w kształcie czaszy o średnicy 50 mm, równomiernie wypełniona pręciczkami (ryc. 2K). Zewnętrzne płatki korony szerokoeliptyczne, całobrzegie, dłuższe od pręciczków, które są od płatków węższe.

Pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe, pręcików i pręciczków 25 - 35, słupek średniej długości (ryc. 3C).

Kwitnie obficie, zapach silny.

Liście ciemnozielone, górna strona naga, dolna gęsto, równomiernie owłosiona (ryc. 4E).

Kultywary podobne: patrz 'Minnesota Snowflake' i 'Enchantement'.

Zastosowanie: ujemną cechą krzewów jest ich ogołacanie się i kwiaty rozmieszczone tylko w górnej części rośliny, czemu — podobnie jak u innych odmian tego typu — można zaradzić przez częste cięcie i sadzenie na tle zieleni. Nadaje się do wszelkich rodzajów zieleni, a zwłaszcza do tworzenia grup w parkach i zieleni osiedlowej, także w miejscach cienistych.

Kolekcje polskie: liczne.

Ilustracje: Hu (1954): pl. III; Krüssmann (1977): Taf. 156; Sandved (1971): s. 35; Seneta (1976): ryc. 70; Wright (1980): s. 114.

Philadelphus 'Voie Lactée'

Ocena: **

Odmiana otrzymana przez Lemoine'a w 1905 r., w szkółkach żbikowskich w latach 1913 - 16 (Hoser, 1882 - 1938).

Luźny krzew o szeroko rozkładających się gałęziach. Wysokość 1,5 (2,0) m.

Kwiatostan 3 - (5)-kwiatowy, luźny, na długiej osi (ryc. 1C, D, F). Kielich ma często 5 - 6 działek (ryc. 3H, I), korona pojedyncza, w miarę rozkwitania płatki o podwiniętym brzegu powoli rozchylają się i w pełni rozwinięty kwiat jest zupełnie płaski, średnicy 60 mm (ryc. 2G). Płatków korony często 5 - 6, są one okrągłe, całobrzegie lub lekko ząbkowane, pąk kwiatowy wydłużony.

Pręciki równe słupkowi lub nieco dłuższe, w liczbie 45 - 60, słupek długi (ryc. 3A).

Rozkwita stopniowo, kwitnie długo, zapachu brak lub słaby, płatki opadają szybko po przekwitnięciu.

Liście od góry nagie, od dołu niezbyt silnie owłosione na całej powierzchni (nerwy mocniej), ryc. 4A.

Kultywary podobne: patrz opisy odmian 'Biały Sople' i 'Norma'.

Zastosowanie: pokrój malowniczy, bardzo efektowne kwiaty, odmiana ta powinna być sadzona zwłaszcza w małych ogrodach, przy ścieżkach, razem z elementami „małej” architektury ogrodowej.

Kolekcje polskie: Kórnik.

Ilustracje: Späth-Buch (1930): s. 253.

WNIOSKI

Uprawiane w Polsce kultywary jaśminowców można podzielić na następujące trzy grupy:

1. Odmiany bardzo cenne, które mogą znaleźć szerokie zastosowanie. Do tej grupy zaliczam: 'Apollo', 'Bouquet Blanc', *P. caucasicus* Koehne 'Aureus', 'Erectus', *P. × falconeri* Sarg., 'Frosty Morn', 'Justynka', 'Karolinka', 'Virginal' i 'Voie Lactée'.

2. Odmiany mniej cenne, o specjalnym zastosowaniu, z pewnością warte mnożenia i stosowania, ale w ograniczonym zakresie: 'Alabaster', 'Biały Karzeł', 'Bicolor', 'Conquête', *P. coronarius* L. 'Duplex', 'Enchantement', 'Innocence', 'Kalina', 'Kasia', 'Norma', 'Rusałka' i 'Schneesturm'.

3. Odmiany niewarte uprawy: 'Biały Sople', 'Girandole', 'Minnesota Snowflake' i 'Świtezianka'.

STRESZCZENIE

W pracy omówiono większość uprawianych obecnie w kraju kultywarów jaśminowców. Opracowano klucz do oznaczania wszystkich opisanych odmian, a w opisach uwzględniono także kultywary, które prawdopodobnie są w kraju uprawiane. Opisy zawierają szczegółowe informacje o pokroju, morfologii, fenologii

i zastosowaniu jaśminowców. Przydatność poszczególnych odmian oceniono według 5-stopniowej skali. Oceniono i omówiono także wszystkie otrzymane w Kórniku i wprowadzone do uprawy 15 lat temu kultywary.

Przekazano do druku w 1986 r.

LITERATURA

1. Anonim, 1957. *Philadelphus* — keuringsrapport 1956. Proefstation voor de Boomkwekerij, Boskoop.
2. Bjerkestrand E., 1969. *Philadelphus coronarius* — en sammenligning av planter fra ni norske planteskoler. Arsskr. planteskoledrift dendrologi 14 - 15: 33 - 36.
3. Bugała W., 1970. Nowe odmiany jaśminowców (*Philadelphus*) wyhodowane w Kórniku przez A. Wróblewskiego. Arbor. Kórnickie 15: 51 - 60.
4. Cennik ilustrowany (...) szkółek hr. Andrzeja Zamoyskiego, 1904. Warszawa.
5. Denizot A., 1874 - 1885. Katalogi szkółek. Poznań.
6. Eitel B. T., 1954. A study of the horticultural species, varieties and clones of the genus *Philadelphus*. Ohio Nursery Notes 23 (10): 1 - 9.
7. Hieke K., 1984. Výzkum svetových sortimentu okrasných dřevin — *Philadelphus* L. VSUOZ, Pruhonice. Maszynopis.
8. Hoser P. i b-cia, 1882 - 1938. Katalogi szkółek. Warszawa, Żbików.
9. Hu S. Y., 1954 - 1956. A monograph of the genus *Philadelphus*. J. Arnold Arboretum 35: 275 - 333; 36: 52 - 109; 37: 15 - 90.
10. Janaki Ammal E. K., 1951. Chromosomes and the evolution of garden *Philadelphus*. J. Royal Hort. Soc. 76 (8): 269 - 275.
11. Kapranova N. N., Lukina L. K., 1972. Novye sorta *Philadelphus* L. selekcii lesostepnoj opytnoj stancii. Bjul. Gl. Bot. Sada 86: 81 - 87.
12. Krüssmann G., 1977. Handbuch der Laubgehölze, Band II. P. Parey, Berlin — Hamburg.
13. Kurowscy b-cia, 1931. Cennik. Kalisz.
14. Lemoine V. et fils, 1866 - 1939. Catalogues. Nancy.
15. McFarland J. H., 1934. Fragrant *Philadelphus*. The New Flora and Silva 6: 238 - 241.
16. Pochlaks H., Zamelis A., 1939. Selbstbestäubungs- und Kreuzungsversuche mit *Philadelphus* Tourn. Acta Horti Bot. Univ. Latv. 12 - 13 (1 - 3): 229 - 234.
17. Sampson D. R., 1965. Breeding *Philadelphus* for double flower, purple center and low stature. Euphytica 14: 157 - 160.
18. Sandved M., 1971. Sortsforsok med noen arter og kultivarer av *Philadelphus*. Arsskr. planteskoledrift dendrologi 16 - 17: 31 - 40.
19. Schneider C., 1934. Mock Oranges. The New Flora and Silva 6: 113 - 117.
20. Seneta W., 1970. Popularne błędy w oznaczeniach drzew i krzewów (II). Rocz. Sek. Dendr. 24: 185 - 191.
21. Seneta W., 1976. Dendrologia, wyd. II. PWN, Warszawa.
22. Späth-Buch, 1930. Berlin-Baumschulenweg.
23. Svejda F., 1979. Buckley's Quill and Snowbelle Mock Oranges. Can. J. Plant Sci. 59 (3): 879 - 882.
24. Wodzicki S., 1818. O chodowaniu, użytku, mnożeniu i poznawaniu drzew, krzewów, roślin i ziół celniejszych ..., T. I. Kraków.
25. Wodzicki S., 1833. Drzewnik ogrodu Niedzwieckiego ... Kraków.
26. Wright D., 1980. *Philadelphus*. The Plantsman 2: 104 - 116.
27. Wyman D., 1949. Shrubs and vines for American Gardens. Macmillan, New York.
28. Wyman D., 1965. The Mock-Oranges. Arnoldia 25 (5): 29 - 36.
29. Zamelis A., 1942. Genetiskas studijas ginti *Philadelphus* Tourn., I. Acta Acad. Agric. Jelgaviensis 1 (4): 303 - 356.

ЯКУБ ДОЛЯТОВСКИ

Культивируемые в Польше разновидности чубушников (Philadelphus L.)

Резюме

В работе обсуждается большинство культивируемых в настоящее время в стране чубушников. Представлена также история их интродукции в польские коллекции. Разработан ключ для обозначения всех описанных разновидностей, а в описаниях учтены также некоторые культивары, которые, по всей вероятности, выращиваются в Польше. Описания включают подробные сведения по морфологии, габитусу, фенологии и применению огородных чубушников. Пригодность разновидностей оценивали с помощью 5-бальной шкалы. Произведена также оценка всех описанных 15 лет тому назад разновидностей выращиваемых в Курникском Арборетуме.